

Menneskerettighederne - brugt og misbrugt

Menneskerettighederne - brugt og misbrugt

D E N N Y V E R D E N
TIDSSKRIFT FOR INTERNATIONALE STUDIER

DIIS • København • 2007

DEN NY VERDEN 2006:4

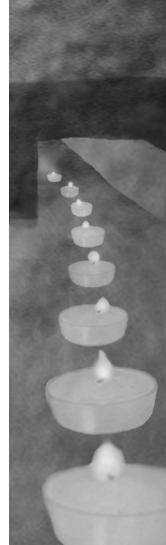
1

Demokratisk tortur?

Amerikansk fangebehandling og forhørspraksis i kampen mod terrorisme¹

I juni 2004 erklærede den amerikanske præsident George Bush i en tale, at USA ikke ville tolerere tortur og ville bekæmpe brugen af "cruel and unusual punishment" i et ethvert område under nationens jurisdiktion. En sådan erklæring stemmer fint overens med international lov både i form af menneskerettighederne og den humanitære folkeret. Forbudet mod tortur og umenneskelig eller nedværdigende behandling er et absolut forbud, der aldrig kan tilsidesættes og som princip har vundet bred international opbakning indenfor de seneste årtier.² Men stemmer Bushs tale også overens med virkeligheden? Lever den amerikanske behandling af tilbageholdte i krigen mod terror op til præsidentens erklæring og til den internationale lovgivning?

I nyhedsindslag præsenteres dette spørgsmål af og til som uafklaret, for så vidt at man angiveligt endnu ikke ved præcis, hvordan tilbageholdte på f.eks. Guantanamo egentlig behandles. Det er imidlertid en misvisende konklusion. Vi ved i dag nok til med sikkerhed at kunne fastslå, at fanger i amerikansk varetægt i Irak, Afghanistan og på Guantanamo er blevet behandlet nedværdigende og umenneskeligt og i modstrid med Genèvekonventionerne og menneskerettighederne. Vi ved også, at der ikke blot er tale om enkelte svipsere, selv om den amerikanske administration oprindeligt forsøgte at portrættere Abu Ghraib-skandalen som netop en beklagelig fejl. Den brutale behandling er i flere tilfælde tværtimod autoriseret langt oppe i systemet, og alt tyder på, at man generelt må betegne den amerikanske praksis og de talrige brud på internationale konventioner som en naturlig følge af den valgte politik på området. For nylig er det yderligere blevet bekræftet, at USA ud over de kendte fangelejre også har haft – og tilsyneladende stadig anvender – et ukendt antal hemmelige fængsler under et særligt hemmeligt CIA-program. Forhørs- og indespærringsmetoderne er her tilsyneladende mere brutale end på Guantanamo.

Uklare politiske signaler

Hvis man kradser lidt i overfladen og interesserer sig for andet og mere end blot officielle politiske taler og lovord, så står det da også hurtigt klart, at der i en række tilfælde har været en bemærkelsesværdig uklarhed i den amerikanske politiske ledelses udmeldinger om tortur og konkret fangebehandling. Således adspurgt har udenrigsminister Condoleezza Rice f.eks. ikke ønsket at karakterisere afklædning og fingeret drukning af fanger (ofte betegnet *waterboarding*) som torturteknikker. Sigende er naturligvis også Præsident Bushs direktiv af 7. februar 2002, hvori han slog fast, at Taleban- og al- Qaeda-fanger skulle behandles "humant" og i henhold til Genève-konventionerne, men kun i den udstrækning det var hensigtsmæssigt i forhold til den "militære nødvendighed". Men en human behandling af tilbageholdte krigsfanger og civile kan ifølge Genève-konventionerne netop ikke suspenderes af hensyn til "militær nødvendighed", og Bush tilsidesatte dermed i praksis international lov.

Under alle omstændigheder lader de såkaldte militære hensyn stadig til at have forrang. Så sent som i september 2006 kunne borgerretsorganisationen ACLU (American Civil Liberties Union) ikke få præsidentens nationale sikkerhedsrådgiver, Stephen Hadley, til at bekræfte, om den berygtede torturmetode *waterboarding* ville blive forbudt. Senere samme måned, 28. september, blev en ny *Military Commissions Act* gennemført i den amerikanske kongres, som ganske rigtigt lancerede en definition af umenneskelig og nedværdigende behandling, der dels er ude af trit med den almindelige fortolkning af Genève-konventionerne og menneskerettighederne, og dels er uklar, for så vidt som loven i sidste instans giver præsidenten ret til at fortolke Genève-konventionerne på USAs vegne. Et princip, der ikke umiddelbart lader til at stemme overens med traditionelle forestillinger om domstolskontrol og tredeling af magten. Endvidere søger man med den nye lovgivning at afholde de tilbageholdte fra at få deres sag prøvet ved de amerikanske domstole.

Årsagen til de manglende svar og den store forvirring om, hvor grænsen mellem lovlige og ulovlige forhørsmetoder ifølge den amerikanske ledelse egentlig går, finder man grundlæggende i følgende forhold: 1) den amerikanske behandling af tilbageholdte i kampen mod terror har været planlagt og udført med en udbredt brug af umenneskelig og nedværdigende behandling som en naturlig bestanddel og har efter alt at dømme indeholdt en stedvis anvendelse af regulær tortur. 2) Bush-administrationen har derfor ikke først og fremmest været optaget af at ændre praksis i de relevante fængsler og fangelejre for at rette sig ind efter den internationale lovgivning – men har i stedet kastet sig ud i en storstilet nyfortolkning af hidtidigt accepterede internationale juridiske normer og definitioner omhandlende krigsfanger, tortur og tilbageholdtes rettigheder.

En udmærket illustration af denne politik finder man i en række udtalelser af Timothy E. Flanigan fra september 2005, på et tidspunkt hvor han var Bushs nominerede til stillingen som USAs næsthøjst placerede juridiske rådgiver. Flanigan, der flere gange tidligere havde forklaret, at USA ikke praktiserer tortur, blev af senator Richard Durbin adspurgt om brug af bl.a. *waterboarding*, fingerede henrettelser og tæsk, hvortil Flanigan svarede: "Hvorvidt en specifik forhørsteknik er ulovlig, afhænger af fakta og omstændighederne". Uden at kende disse ville det ifølge Flanigan være "upassende ... at spekulere over lovligheden af den teknik, du beskriver". Flannigan mente endvidere, at begrebet "umenneskelig" ikke kunne defineres. Dette til trods for, at nationale og internationale domstole i årtier har arbejdet med begrebet "umenneskelig og nedværdigende behandling" som en juridisk definerbar størrelse (Responses 2005: 6).

Flanigan var med andre ord godt skolet i Bush-administrationens officielle linje, hvor man på den ene side tager afstand fra tortur som abstrakt begreb, men på den anden side er fuldstændig ude af stand til at fordømme og afvise brugen af en række faktiske former for tortur samt umenneskelig og nedværdigende behandling. Spørgsmålet melder sig derfor uvægerligt, hvori de amerikanske indespærrings- og afhøringsmetoder egentlig består?

Behandlingen af tilfangetagne i kampen mod terrorisme

De indtil dato dokumenterede amerikanske metoder anvendt over for tilfangetagne inkluderer f.eks. brug af langvarig isolationsfængsling under ekstreme forhold, nægtelse af søvn, temperaturmanipulation, afklædning, seksuel ydmygelse, nedgørelse af religiøse symboler, fysisk vold, smertefulde stillinger og brug af militærhunde. Ikke alle metoder har været anvendt i alle fængsler og fangelejre, og både retningslinjer og praksis har i flere tilfælde varieret fra institution til institution, fra område til område og over tid. F.eks. har retningslinjerne for fangebehandlingen på Guantanamo ændret sig gentagne gange, og visse forhørsteknikker har kun været foreskrevet i visse perioder. Endvidere har metoderne kunnet variere afhængigt af, hvilken organisation der forestod de enkelte forhør. Alene på Guantanamo har både CIA, FBI og MI (militærets eget forhørs personale) været aktive. Tilbage står, at en kombineret brug af de ovennævnte indespærrings- og forhørsteknikker har fundet anvendelse på Guantanamo, samt i Irak og Afghanistan.

Selv lidenskabsløse militære beskrivelser uden fotografisk dokumentation afslører, hvilken absurd praksis dette kan resultere i. I en rapport fra den amerikanske hær blev et specifikt afhøringsforløb ved Guantanamo ganske vist kritiseret, men det kom samtidig frem, at man ikke fandt de anvendte teknikker ulovlige. Disse inkluderede, at fangen var blevet trukket rundt i en snor fæstnet til hans lænker og kommanderet til at

udføre en række hundekunster; at han var blevet iført brystholder; at han blev anklaget for at have homoseksuelle tendenser; at han var blevet tvunget til at danse med en mandlig forhørsleder; at han var blevet truet med en militærhund osv. Nogle af metoderne kan ved første øjekast måske forekomme besynderlige, men skal ses på baggrund af, at fangen var blevet isoleret i 160 dage, og i løbet af 54 dage udsat for 48 forhørs-sessioner af 18-20 timers varighed. Målet var naturligvis at knække den pågældende mentalt og psykisk. Fastspænding i smertefulde stillinger, samt ekstrem kulde og støj – som f.eks. afspilning af høj musik – anvendes af samme årsag. Offerets sanseindtryk begrænses og manipuleres, og i sammenhæng med aggressive afhøringsmetoder ønsker man derved at nedbryde fangen psykisk og fremtvinge tilståelser. Forskning indikerer, at den slags metoder i vid udstrækning virker, for så vidt at mennesker ofte både nedbrydes og tilstår. Hvorvidt man kan stole på tilståelserne, er en helt anden historie.

Behandling som den ovenstående kan dokumenteres alene ved brug af offentligt tilgængelige retningslinjer og rapporter fra den amerikanske administration. Flere af de problematiske forhørsmetoder er simpelthen direkte autoriseret og underskrevet af daværende forsvarsminister Donald Rumsfeld. Mens den såkaldte Army Field Manual foreskriver 17 tilladte forhørsmetoder, så godkendte Rumsfeld f.eks. 2. december 2002 brugen af yderligere 16 teknikker på Guantanamo. Siden har Rumsfeld trukket godkendelsen af visse metoder tilbage igen, mens andre er indført, og politikken på området har dermed varieret, som nævnt ovenfor.

Under alle omstændigheder viser konklusionerne i en række af de officielle amerikanske undersøgelser klart, at overgreb har fundet sted. En undersøgelseskommission nedsat af Rumsfeld selv, og under ledelse af James R. Schlesinger, fremførte godt nok, at langt de fleste tilbageholdte var blevet behandlet på en tilfredsstillende facon, men slog samtidig fast, at der indtil august 2004 var rejst 300 officielle anklager om mishandling på Guantanamo, i Irak eller Afghanistan. Af disse var 155 sager allerede behandlet og i 66 tilfælde var anklagerne blevet bestyrket. Rapporten konkluderede: "Overgreb af varierende hårdhed fandt sted forskellige steder, under forskellige forhold og inden for varierende kontekst. Overgrebene var udbredte, og selv om de kun blev påført en mindre procentdel af de tilbageholdte, så var de alvorlige i omfang og virkning ... Der er både et institutionelt og personligt ansvar på højere niveau" (Schlesinger 2004: 5).

Som en direkte følge af Abu Ghraib-skandalen fik den amerikanske general Antonio Taguba til opgave at forestå en undersøgelse, der mundede ud i den såkaldte Taguba-rapport. Denne rapport konkluderede, at amerikanske soldater havde begået overgreb og "alvorlige brud på international lov" ved Abu Ghraib i Irak, og placerede ligeledes et ansvar højere oppe i den militære ledelse (Taguba 2004). De dokumenterede overgreb på fanger

inkluderede bl.a. brug af forskellige former for fysisk vold (slag, spark, hoppen på fangers nøgne fødder), videofilmning af nøgne indsatte, seksuel ydmygelse, voldtægt, samt intimidering med (og bid af) militærhunde. Flere fanger var blevet holdt nøgne i flere dage.

Men de ovennævnte officielle undersøgelseskommissioner giver kun et begrænset billede af den amerikanske praksis og går f.eks. ikke ind i en egentlig vurdering af, hvorvidt en lang række af de indespærings- og forhørsmetoder, som Rumsfeld autoriserede, er lovlige eller ej, eller hvor udbredt brugen af disse er. Dog konkluderede Schlesinger-rapporten i overordnede termer: "Det står klart, at presset for at indsamle yderligere efterretninger og forsvarsministerens autorisering af mere aggressive metoder førte til hårdere afhøringsmetoder, som man mente var nødvendige og passende i forhold til tilbageholdte, der defineredes som 'ulovlige kombattanter'". Endvidere slog Taguba-rapporten fast, hvorledes der i den ansvarlige brigade ved Abu Ghraib var "... en generel mangel på viden om, implementering af, og fokus på basale juridiske regulativer og doktriner, samt behovet for ledelse" (Taguba 2004). Alene derfor varierede behandlingen af fanger fra facilitet til facilitet og til og med fra vagthold til vagthold. Sammenholder man konklusionerne fra de to rapporter – dels at man pressede på fra højeste sted for at indføre aggressive forhørstekniker og dels, at mandskabet kunne være uvidende om, hvad der egentlig var tilladt – står det klart, at tilbageholdte i amerikansk varetægt må have befundet sig i en sårbar situation. Andre kilder bekræfter da også, at både uklarheden omkring regler og retningslinjer, brugen af aggressive forhørsmetoder, samt tendenserne til overgreb og mishandling på ingen måde begrænsede sig til Abu Ghraib.

Journalister, advokater og menneskerettighedsorganisationer har i en række sammenhænge indsamlet og behandlet beretninger fra dels amerikanske soldater og personale og dels fra tilbageholdte i kampen mod terror. En rapport fra Human Rights Watch, der hovedsaglig bygger på førstehåndsberetninger fra amerikanske soldater i Irak, afslørede f.eks. udbredte overgreb på fanger i tre forskellige amerikanske faciliteter i Irak. Ved Camp Nama, der i 2003-2004 lå nær Baghdad, benyttede en speciel enhed bestående af både CIA-personale og militære styrker jævnlige metoder som afklædning af fanger, søvndeprivation, ekstrem kulde, stresspositioner og fysisk vold. Ved en såkaldt *Forward Operating Base*, FOB Tiger, ved grænsen til Syrien holdt man fanger fra føde og vand i over 24 timer ad gangen, udsatte dem for ekstrem hede og anvendte fysisk vold under afhøringerne. I en indespæringsfacilitet ved lufthavnen i Mosul anvendte man søvndeprivation, ekstrem kulde, påtvungne fysiske øvelser, samt militærhunde. På baggrund af undersøgelsen konkluderer Human Rights Watch: "I alle tre lokaliteter lader overgrebene til at være led i en rutinemæssig mishandling af indsatte – 'standard operating procedure,' med nogle af soldaternes ord" (HRW 2006).

På samme måde har flere rapporter og journalistiske undersøgelser beskrevet brugen af umenneskelig og nedværdigende behandling også i Afghanistan og på Guantanamo. En detaljeret rapport fra Physicians for Human Rights afdækker en systematisk brug af psykologisk tortur både i amerikanske faciliteter i Irak og Afghanistan, samt på Guantanamo. De beskrevne metoder inkluderer (igen) isolation, søvndeprivation, afklædning, truende brug af militærhunde, kulturel og seksuel ydmygelse, fingerede henrettelser, samt forskellige former for sensorisk deprivation og i øvrigt trusler om vold og drab rettet mod fanger og deres pårørende.

En rapport fra Center for Constitutional Rights, der bl.a. bygger på omfangsrigt materiale fra de talrige advokater, der arbejder for Guantanamo fanger, slog for nylig fast, at “udbredt mishandling har fundet sted, finder stadig sted, og vil fortsætte med at finde sted på Guantanamo” (CCR 2006). Årsagen var ifølge rapporten ikke, at sadistiske soldater og forhørsledere brød reglerne. Den amerikanske praksis skyldtes derimod “en politik godkendt på højeste niveau i den amerikanske regering”. Samlet set bekræfter CCR-rapporten – med nye kilder – hvad der hidtil har været afdækket om karakteren af de metoder, der har fundet anvendelse på Guantanamo.

De amerikanske forhørsmetoder er også blevet vurderet af FN-systemet. I en rapport udarbejdet af en række eksperter, herunder Manfred Nowak, den såkaldte *Special Rapporteur on torture and other cruel, inhuman or degrading treatment and punishment*, konkluderes det, at amerikansk praksis på Guantanamo har ført til flere brud på menneskerettighederne. Alene indespærringsforholdene og den tidsubestemte tilbageholdelse har resulteret i umenneskelig behandling af de indsatte på Guantanamo (UNESCO 2006).

Nu mere end fem år efter 11. september 2001 tegner der sig således et billede af systematiske overgreb på indespærrede i amerikansk varetægt i en lang række faciliteter forskellige steder i verden. Meget af denne praksis udgør – anskuet ud fra en traditionel juridisk vurdering – tydeligvis umenneskelig og nedværdigende behandling og bryder dermed med international lovgivning og almindelige demokratiske retsstatsprincipper. Men hvordan kan de amerikanske metoder have udviklet sig i en sådan retning?

Indespærrings- og forhørsmetoder fra den kolde krig til Guantanamo

Overgrebene på tilbageholdte i kampen mod terror følger på mange måder naturligt af den amerikanske historie på området. Her tænker jeg specielt på udviklingen af forhørs- og indespærringsmetoder i CIA-regi især fra 1950'erne og fremefter. Tidligt under den Kolde Krig blev man i den

vestlige verden opmærksom på en række kommunistiske afhørings- og indespærringsmetoder, der tilsyneladende havde en voldsom effekt. Under Koreakrigen gennemgik amerikanske krigsfanger f.eks. en række indoktrineringsprogrammer, der bl.a. involverede brug af isolationsfængsling, og historier herfra bestyrkede beretninger om 'tankereform' af fængslede borgere i Kina og Sovjetunionen. I 1950 introducerede den amerikanske journalist Edward Hunter begrebet 'hjernevask' i beskrivelsen af disse fænomener. Samtidig var et nyt, især psykologisk forskningsområde ved at tage fart i den internationale universitetsverden: studiet af sensorisk og perceptuel deprivation – dvs. undersøgelser af hvordan reduktion i mængden eller mønsteret af sansestimulation påvirker individet. Både forskningen og den kommunistiske praksis afslørede, at forskellige former for isolation og anden begrænsning eller manipulation af sanserne kunne producere symptomer som f.eks. hallucinationer, forvirring, apati, angst, panik, hukommelsessvigt og psykotisk opførsel hos i forvejen sunde mennesker.

I USA lod man sig hurtigt inspirere. Det fremgår klart og tydeligt af CIAs nu offentliggjorte forhørsmanualer. I den såkaldte *Counterintelligence Interrogation*-manual fra 1963 henviste man til kommunistisk 'hjernevask' og søgte direkte at tage ved lære af forskningen i sansebegrænsning. Manualen konkluderede bl.a., at isolationsfængsling med stor sandsynlighed kunne bruges til at skabe angst og regression hos den indespærrede, hvilket forhørslederen kunne udnytte.

CIA sponserede også selv eksperimenter og undersøgelser, der skulle danne baggrund for udviklingen af forhørsmetoder. Dette resulterede i en række ubehagelige forsøg med blandt andet LSD, men isolation og psykologiske pressionsmetoder blev også studeret. Herefter var det tid til at afprøve metoderne i praksis, og det skete i forskellige sammenhænge under den Kolde Krig. F.eks. under Vietnamkrigen, hvor CIA etablerede det såkaldte Fønixprogram, der bl.a. via anvendelsen af de nye afhøringsmetoder skulle bekæmpe det revolutionære Vietcong. CIA uddannede i øvrigt efterretningstjenester forskellige steder i Verden i de nye former for psykologisk nedbrydning. F.eks. trænede man politistyrker i Latinamerika, og i 1959 hjalp CIA med at etablere og uddanne shahens hemmelige politi i Iran. Undersøgelser igangsat af Kongressen i USA var med til at blottlægge denne praksis, og finansieringen af 'torturtræningen' blev stoppet i 1970'erne.

Men som beskrevet ovenfor lever metoderne altså videre og er blevet yderligere forfinet. Det gælder bl.a. den videnskabelige komponent, som, siden CIA fik øjnene op for den sensoriske deprivations muligheder, er blevet yderligere integreret i pressionsprocessen. Som et af de seneste skridt i udviklingen inddrager man fra amerikansk side nu mere systematisk læger og psykologer i afhøringsprocessen. Ved Guantanamo og i Irak har man oprettet såkaldte BSCT-enheder (Behavioral Science Consul-

tation Teams kaldet Biscuit i daglig tale), der består af bl.a. psykiatere og psykologer og skal hjælpe til med at lave forhørsplaner og effektivisere forhørspraksis. BSCT-personale har også siddet med ved afhøringer i hvert fald ved Guantanamo og havde indtil juni 2004 direkte adgang til de indsattes sygejournaler sammesteds. Som følge af hele pointen med BSCT-enhederne blev personalet direkte involveret i beslutninger om intensiteten og varigheden af den smerte, der skulle påføres fangerne. Dermed overtrådte man internationale læge-etiske principper, som de er formuleret f.eks. i Tokyo deklARATIONEN fra 1975.

En demokratisk falliterklæring?

“Det er ondt, men også tåbeligt”. Sådan beskrev en amerikansk Pentagon-rådgiver fangebehandlingen på Guantanamo, under en fortrolig samtale med den amerikanske Pulitzerpris-journalist, Seymour Hersh. Ifølge den anonyme rådgiver havde man simpelthen valgt at gøre tingene på “den forkerte måde” ved at forlade sig på hårdhændede tvangsforanstaltninger. Som beskrevet ovenfor har resultatet været etableringen af en praksis, der ikke blot strider mod international lovgivning, men også trækker på en arv fra diktatoriske regimer. Det er således et deprimerende paradoks, at Verdens førende demokrati, USA, nu mere end 15 år efter murens fald har stillet sig forrest i brugen og videreudviklingen af nedværdigende og umenneskelige afhørings- og indespærringsmetoder, der bl.a. blev importeret fra kommunistiske diktaturer i begyndelsen af den Kolde Krig. Afsløringen af denne udvikling har skabt et kæmpe problem for det demokratiske systems politiske og moralske legitimitet i en tid, hvor mange måske mere end nogensinde før håber, at netop demokratiet kan eksporteres til en række totalitære stater. Med den tyrkiske forfatter Orhan Pamuks ord: “... for tiden har løgnene om krigen i Irak og beretningerne om hemmelige CIA-fængsler skadet Vestens troværdighed i Tyrkiet og i andre lande i en sådan grad, at det bliver sværere og sværere for mennesker som mig at argumentere for et sandt, vestligt demokrati i min del af verden”.

Heldigvis kritiseres USA's behandling af formodede terrorister ikke blot af udlandet, men også indefra og med udgangspunkt i den amerikanske liberale og demokratiske frihedstradition. Ikke blot dagspressen, demokrater og menneskeretsorganisationer, men også republikanske senatorer og pensionerede generaler har arbejdet for at stoppe brugen af grusom, umenneskelig og nedværdigende behandling. Et foreløbigt resultat nåede man 30. december 2005, hvor det efter et længere tovtrækkeri endelig lykkedes et overvældende flertal i Kongressen at få præsident Bush til at underskrive en lov, der forbød brugen af grusom, umenneskelig og nedværdigende behandling. Desværre var loven problematisk på en række andre områder. De bange anelser, som dette kunne give anledning til, blev til fulde bekræftet med den tidligere omtalte vedtagelse af en *Mi-*

litary Commission Act 28. september 2006. Den amerikanske præsident – og ikke først og fremmest domstolene – skal nu bestemme, hvad der er lovlige forhørsmetoder, og hvad der er umenneskelig og nedværdigende behandling. Den standard, som loven sigter mod på dette område, ligger tydeligvis langt under, hvad der almindeligvis regnes for tilladeligt inden for rammerne af Genève-konventionerne og menneskerettighederne. Endvidere besværliggør loven retsforfølgelsen af eventuelle amerikanske brud på international lovgivning. Samtidig fortsætter et hemmeligt CIA-program tilsyneladende med at operere med et ukendt antal hemmelige fængsler rundt omkring i Verden, hvad der i sig selv udgør et brud på helt grundlæggende menneskerettigheder. Samlet set peger alt i retning af, at den amerikanske administration og ledelse i løbet af de sidste fire-fem års tid i realiteten har valgt at suspendere det internationale forbud mod umenneskelig og nedværdigende behandling for i stedet at sætte en ny standard for, hvor langt en demokratisk nation kan gå i behandlingen af sine fanger.

*Peter Scharff Smither ph.d. og projektseniorforsker
ved Institut for Menneskerettigheder*

Noter

¹ Denne artikel er i passager baseret på: Peter Scharff Smith “Tortur retur” i *Politiken*, lørdag d. 13. maj 2006, 3. sektion, s. 4; samt Peter Scharff Smith “Fra det moderne fængselsvæsen til Guantanamo. Isolationsfængsling, læger, fangebehandling og afhøringsmetoder fra 1830 til i dag” i *Bibliotek for læger*, marts 2006, s. 13-37.

² I menneskeretlige konventioner og Geneve-konventionerne bruges betegnelsen “umenneskelig og nedværdigende behandling” (der befinder sig på et niveau under regulær tortur – men er ligeså forbudt), mens man i amerikansk lov anvender betegnelsen “cruel and unusual punishment”, der i nogen grad dækker over det samme.

Litteratur

Annas, George J. 2005. Unspeakably cruel – Torture, medical ethics, and the law. *The New England Journal of Medicine*, 19. maj.

CCR, Center for Constitutional Rights. 2006. *Report on Torture and Cruel, Inhuman, and Degrading Treatment of Prisoners at Guantanamo Bay, Cuba*. <http://www.ccr-ny.org/torturereport/>, 10.05.2007.

Greenberg, Karen J. & Joshua L. Dratel, red. 2005. *The torture papers. The road to Abu Ghraib*. Cambridge University Press.

Hersh, Seymour. 2005. *Chain of command. The road from 9/11 to Abu Ghraib*. Harper Perennial.

HRW, Human Rights Watch. 2006. 'No blood, no foul'. Soldiers' accounts of detainee abuse in Iraq. Vol. 18, no. 3(G), July. <http://hrw.org/reports/2006/us0706/1.htm>, 10.05.2007.

McCoy, Alfred W. 2006. *A question of torture: CIA interrogation, from the Cold War to the War on Terror*. Metropolitan Books.

Physicians for Human Rights. 2005. *Break them down. Systematic use of psychological torture by US forces*. <http://physiciansforhumanrights.org/library/report-2005-may.html>, 10.05.2007.

Schlesinger, James R. m.fl. 2004. *Final report of the Independent Panel to Review DoD Detention Operations*. <http://www.defenselink.mil/news/Aug2004/d20040824finalreport.pdf>, 10.05.2007

Smith, Peter Scharff. 2006. Tortur retur. *Politiken*, lørdag d. 13. maj, 3. sektion, s. 4.

Smith, Peter Scharff. 2006. Fra det moderne fængselsvæsen til Guantanamo. Isolationsfængsling, læger, fangebehandling og afhøringsmetoder fra 1830 til i dag. *Bibliotek for læger*, marts, s. 13-37.

Responses 2007. Responses to Senator Richard J. Durbin's

Written Questions for Timothy Flanigan, Nominee to be Deputy Attorney General. <http://balkin.blogspot.com/flanigan.durbin.pdf>, 10.05.2007.

Taguba. 2004. The "Taguba Report" on treatment of Abu Ghraib prisoners in Iraq. <http://news.findlaw.com/hdocs/docs/iraq/tagubarpt.html>, 10.05.2007.

UNESCO. 2006. Economic, social and cultural right. Civil and political rights. Situation of detainees at Guantánamo Bay.

<http://daccess-ods.un.org/access.nsf/Get?Open&DS=E/CN.4/2006/120&Lang=E>, 10.05.2007.